

KIRJANDUSLIKKE UUDISEID

Nr. 26/27

Aprill/Mai

Ilmub 10—12 korda aastas
Tellimishind aastas 1 kroon

1929.

SISU: 1) E. Raudsepp: Märkmeid jutustava kirjanduse keelest. 2) Kahe mehe mälestised (J. M. arvustus). 3) A. Gailit: Toomas Nipernaadi (Katkendeid H. Raudsepp'a arvustusest). 4) Katkend Leo Anveldi romaanist Viirastusi valges öös. 5) A. Jakobson: Tuhkur hobune. (V. Ernitsa arvustus). 6) LUBi esimene aastakäik. 7) Aug. Strindberg: Mere rüpes. LKR nr. 3. (Alb. Kivikas'e arvustus). 8) A. Kurlents: Loterii meetod. (F. D. arvustus). 9) Katkend H. H. Ewersi romaanist Alraune. LKR nr. 4. 10) Katkend P. Krusteni romaanist Südamerahu. 11) „Kirjandus on kallid“. Rändur-raamatukaupmehe kiri „K. Uud.“ toimetusele). 12) M. Kampmanni „Uus aabits“. (Autori eessõnast). 13) Vastuseid LUBi ankeedile 1929. a. I veerandil. 14) 26. III 29. — 31. V 29. ilmunud ja trükkis olevaid raamatuid.

Märkmeid jutustava kirjanduse keelest.

Healt raamatult nõutakse ka head keelt. Oleme selle vastu küllalt patustanud, sest kust seda head alati ikka võtta. Kui siirdume näiteks kümme aastat tagasi ilmunud raamatu juurde, siis isegi tolaeagne hea keel tundub meile praegu juba natuke halvana. Loeme mõnd „Noor-Eesti“ albumit, ja õigekirjutusmeel juba tõrgub või muheleb mõne morfoloogilise kentsakuse juures. Iga aastaga kirjakeel muutub ja kohendub.

„Noor-Eesti“ aegadest põlvneb meie keeleuenduslik liikumine. Sõnavara rikastamine ja vormiõpetuse reformeerimine on selle tähtsamad osad (mag. Joh. Aavik, mag. V. Grünthal-Ridala j. t.). Vaadatagu praegusi luuletiskogusid ja tõlketõeseid, kui jõuliselt ja maitsekalt seal morfoloogiline ja tuletuslik protsess edasi kestab (M. Underi, Joh. Semperi, H. Visnapuu j. t. luuletiskogud; tänapäeva parem tõlkekirjandus). Kuid selle kõrval on tänapäev veel üles seadnud lauseehituslikud uuendusnõuded, mis tahavad vabastada keele põlisest saksapärasest liigendusviisist ja viia ta loomulikumale, eestipärasemale alusele (O. Loorits, J. Mägiste j. t.). Peale üldise selgusenõude on üks selle tähtsa-

maid ettepanekuid viia verb (õeldis) lause lõpust, kus ta harilikult istub saksapärase ehitusega lauses, ettepoole, lause algusesse, kus ta esineks võimalikuult kohe lause aluse järel. Kui see on verbi vana eestipärane koht (kui see toeb näit. rahvalaulu andmetele), siis on sellel oma õigustus. Igatahes soome keele praegusele lauseehitusele tugeada ei või, sest see on ilmselt rootsi poolt mõjustatud, kus verb (õeldis) istub alati päris lause eesotsas. Muidu on Looritsa j. t. mõtteosaliste esitatud keelekorraldus väga meeldiv, ja vist ka murdeliselt osalt õigustatud. Teeb keele selgemaks, loogilisemaks, puhtamaks — kui ainult teda õieti osatakse tarvitada.

On selge, et iga uuendus annab vana kaitsjatele põhjust närimiseks. Tähtsamad on koolmeistrite vastuväited. Mida lastele õpetada? Need ja suurima innuga pistavad kohe pudrutama kõige modernsemat keelt, ajades seda suuropäraselt segi omaenda murde- ja grammatikavigadega. Kõige suurem hädasoht keeleuendumisele võrsubki just sealt kandist: ebaküpsest uuendite tarvitamisest (näit.: „mainitud suhtes“

kantselikeeles, osalt „tänavat“ tarvitamine ajakirjanduses, liialdatud -i-superlatiivi tarvitamine kirjanduses). Muidugi on ju keelekorraldumises endas palju alles ebaküpset, kuid sest pole suurt hädaohtu, kuna seal järk-järgult üks või teine asi selgub, võttes oma õige kuju ja koha. Kuni see veel pole leitud, ei saa ju ebatäpsus haavatagi.

Teiseks näeme, et mõned uuendid keelde kuidagi ei taha sobida, kuigi nad asjatundjate keeleuurijate arvates seda peaksid suutma. Nii-suguseid oli -tet- vorm. Lüürikas oli ta armas, ja teatud liiki proosas ka. Kuid on kirjandusliike, kuhu ta sugugi ei passi. -tet-il kui ka mõnel teisel uuendatud mutelõpul oli oma värving, mis paljast morfoloogilisest tähendusest üle kasvas ja kippus määrama teoste ja loomingu kogu iselaadi. Panemegi tähele huvitavat asjaolu: just jutustav kirjandus pole paljusid uuendustepanekuid vastu võtnud. Seal on need tundunud kuidagi orgaaniliselt võõrastena, enam-vähem eepilise voolavuse eksitajatena, tähelepanu liiga endale kiskuvatena. Jutustav kirjandus tarvitab üldse vähe stiililist lihvi, see ei huvita teda, ta ei lähe sellele välja. Talle on armsam see, mis silma ei torka, sest tema tahab ainult jutustada, — jälgitagu seda. Ka on endisel lauserütmil jutustava, eepilisema tooni pidamiseks kuidagi nagu rohkem omadusi. Uudistajate endi kirjutatud artiklid on manifeststiilsid, imperatiivis; loomulik, et seal verb peabki nihkuma käskivana etteotsa.

Jutustavate kirjanikkude teiseks tagasihoidlikkuse põhjuseks on, et nad on vanemad mehed, nad ei jaksa harjuda. Loomuvastane peaks tunduma kirjutada teises stiilis, põhi on juba teisel alusel, sellega ühes ka terve loomingu. Tunduks hepiklusena mingi teine laad.

Siiski näib ühe olulise põhjusena ka see, et keeleuuendus ühe oma osaga mõnd aega pole arvestanudki eepilise kirjanduse nõudeid.

Kui vaadelda meie jutukirjanikke, saame kõige sellele kinnitusi. A. H. Tammsaare „Tõde ja õigus“ pole keelestiililt mitte meistriteos uues mõttes, kuid tal on just see värving, mis pikale romaani sobib. Selles on jutustava, eepilise teose laia, rahulikku tüsedust. — *Mait Metsanurga* keel (vähem) ja lauseehitus (märgatavalt) on vanemat algupära. Tema jutustav toodang küll mõnede iseäranis ei meeldi, kuna M. on rohkem ideede urgitseja ega pane rõhku kujutatava tööle. Tema kujud jäävad tihti ainult ideid kandvateks kavanditeks. Selle eest ta on aga suurepärase artiklite kirjutaja. Ja tore on vaadata, kuidas ta ühes viimases „Loomingu“ numbris H. Bergsoni puhul kaitseb stiilikaunidust keeles, mida peetakse pisut juba saksapäraseks. Kuid ta ei patusta: see on loomulik eepilise keele stiil, rahulik ja ümmargune. — Ed. Wildet tunnustatakse üldse suureks keelemeistriks. Tal on keele närvi. Ta on läbi teinud ka Taani Kopenhaageni — selle põhjamaade Pariisi — kasvatava kooli. Ta on pealegi vana põlve mees, rohkem kui keegi teine praegu

elavaist. Aga ta on üpris rahvapärane. Jällegi eepilise kirjanduse hea esindaja selles keeleliselt vanas laadis. — Alles A. Kivikase juures näeme reformeeritud proosakeelt. Siin on Loo-ritsa j. t. põhimõtted andeka ja rahvapärase kirjaniku kaudu läbi löönud. Vaadeldagu kas või Krõmovi reisukirjelduste tõlgete meeldivalt selget ja omapäraselt lauseehitust. Selles suunas näibki minevat tuleviku proosakeele areng. J. Semper on stiililiselt huvitav ja puhas, kuid ei või öelda, et ta lauseehitust väga oleks uudistanud; ta tarvitab uut lausekava (mis ju polegi mingi kõljalvalitsev kateooriline printsiip) väga ettevaatlikult, kaldudes iseäranis viimasel ajal vanasse proosastiili tagasi. — Isegi Fr. Tuglas, kõikide uute harrastuste alatine elav pooldaja, valis „Juhan Liivis“, võib-olla stiililistel kaalutlustel, et Juhan Liivi ajajärgule ka stiililt lähemale tulla, vana lauseehituse.

Nii näeme kõikjal teatud kainust jutustavas kirjanduses: ning kõige kaunima võimalusena, kuidas olemasolevad stiilivõimalusi veel edasi võiks arendada, märkame prosaisti enda võrdlemisi siiski tagasihoidlikke üritusi (Kivikasel). Tema arvestab juba siis ka tõesti proosa ise-loomu.

*

On tähtis, kuidas lahendub lauseehituse probleem lõplikult. Morfoloogiline ja tuletuslik liikumine läheb juba kaunis loomulikku rada. Kivikase (resp. Loo-ritsa j. t.) keelt loeme ka juba kaunis suure meeleheaga. Kuid üldiselt ei ole selle lausekava tarvitamisviis veel mitte täiesti selge. Allakirjutanu ise vähemasti vangub väga raskesti nii vana kui uue vahel. Tundub nagu teeks mingi asi uue lauseseadelduse veelgi kangemaks kui vana. Tundub vahel nagu kokutamist. Mingisugune liigloogikkus kipub sellesse signema ja sõnad seisavad nagu soldatid tikk-sirgelt reas. Kivikase juures näiteks seda ei märka, või kui märkabki, siis meeldivalt.

Aga viimase aja eriti paisunud tõlkekirjanduses võib küll vahel lipsata silme eest läbi midagi nagu võõrastavat. Olen saanud sedasugust muljet näit. A. Orase tõlkeid lugedes, kuigi see pika-peale hajub. Tõlkimine on üldse vahest raske-maid kunste kui vabalt kirjutamine. Siin on lausekonstruktsioonid ees, mis meie keelele alles veel harjumatud, ja kui tahta tõlkimises aus ja täppis olla, siis teeb see keele raskeks. Teiseks on väga suur küsimus, kuipalju tohib ja isegi peab säilitama tõlkes võõra keele kõlavärvingut. Mõnest keelest tõlkides on see peaaegu paratamatu — näiteks soome keelest, ja ka norra või osalt rootsi keelest.

Üldiselt näib siiski, et isegi võimalikult reformeeritud, puhastatud ja ümberseatud lausekavas ei tohi olla pedantne. Kahtlasel korral arvan, olgu siis parem juba kas või vana viisi, verb osalt kas või lõppu, kokkukuuluvad lauseliikmed kas või üksteisest kaugel lahus, kui aga lause värving sellest võidab. Või mis arvavad sellest keelemeistrid ise?

E. Raudsepp.

KAHE MEHE MÄLESTISED.

Mälestistekirjandus avab meile minevikust nähtusi, mis sageli nooremale põlvele tundmatud. Ta selgitab möödunud aegade seisukordi, näitab, kuidas üks või teine põhjus mõjustas ajaloo tulemusi. Nii mõnigi kord jäaksid mitmed möödunud aegade nähtused mälestiste puudumisel järeletulevale põlvele arusaamatuks.

Ülaltähendatud põhjustel ongi mälestistekirjandusel sageli suur tähendus, sest nende varal saavad möödunud aegade nähtused tihti uue hinnangu.

Peale selle võimaldavad mälestised järeletulevatele põlvedele läinud aegade igakülgselt elust enam-vähem täieliku pildi.

Meil tegi algust mälestiste kirjutamisega kadunud A. Kitzberg oma kaheandeline „Tuuletal-lajaga“. Selle järel tuli ajakirjanik A. Jürgenstein. Mõlema autori raamatud äratasid elavat huvi.

Nüüd on, nagu ülemaal tähendatud, kaks meest, K. A. Hindrey ja J. Sepp, oma mälestised avaldanud.

K. A. Hindrey algab oma mälestisi lapsepõlvega ja jõuab teise andega leeriajani. Seega on ta neis vaatlusele võtnud ainult oma poisikese-põlve ea. Hindrey mälestised langevad järgmistesse üksikutesse osadesse: Lapsepõli ja kasvamine Abja mõisas, kooliaeg Viljandis Kuhlbarši koolis, Landesgümnaasiumis, Pärnu gümnaasiumis ja lõpuks Tartus H. Treffneri eragümnaasiumis. Lõppeks leeriaeg ehk üleminek poisikese-east noormeheks.

Olgugi et Hindrey nimetab oma mälestisi elukroonikaks, kuid kroonika kuju ei ole ta neile andnud. Ta jutustab elavalt, hoogsalt, julgelt nähtustest, sündmustest, mis ette tulid kodus ja koolis, püüab tungida sügavale nähtuste põhjuste juurde, otsib agaralt tingimusi, mis löid ühe või teise olukorra. Kõige rohkem vahest võtab ta juurdlemisele oma arenemise, avameelselt esile tõstes enese omadusi, ka neidki, mida harilikult nimetatakse eitavateks ja selgitades, kuidas ühiskond (kodused, koolivennad jne.) temale ja tema ühiskonnale suhtus. Võiks arvata, et niisugused kirjutised tunduvad igavapoolsed, seda enam, et isikud, kellest kõne, laiemale ringkonnale tundmatud (Hindrey liikus oma noores põlves eeskätt saksa seltskonnas). Aga igavad nad ei ole. Hindrey oskab huvitavalt, hoogsalt kirjutada ja leida, esile tuues niisuguseid hingeomadusi, mis üldised. Ta ei upu oma suures töös niisugustesse pisiasjadesse, mille kohta võiksime öelda, et need meile põrmugi korda ei lähe.

Kuigi meil praegu kõneldakse läinud päevade saksa mõjust, ometi ei suuda nüüdne põlv seda enesele ette kujutada, kui tugeval alusel see mõju aastat 40—50 tagasi meie maal õieti seis. Hindrey „Elukroonika“ annab selle kohta täielise pildi, nii et see alles hiljuti meil maksev, aga nüüd jäädavalt ajalukku vajunud maailm äratatakse autori poolt uuesti ellu.

Hindrey poisikese-põlv langeb ajajärku, kus meie maal pörkasid kokku kaks võimu, saksa ja vene oma. Autor kirjeldab ka neid meeletolusid, mis temal ja teistel oli uue, vene, kui pealetungiva võimu suhtes.

Vägagi objektiivselt esitab autor oma mälestised. Ta analüüsib end sageli hoopis põhjalikult, salgamatult ja see kõik annab mälestistele lugeja silmis usutavuse.

Põhjalikku väärtust omavad mälestistes selleaegsete koolide elu kirjeldused. Vist ei ole meile keegi enamalt läinud aastasaja viimase poole koolidest andnud niivõrt täielikke teateid. Esimeses andes on peaaegselt Viljandi Landesgümnaasium ja Pärnu kroonugümnaasium autori seisukohast hinnatud, kuna teine osa peaaegu tervena käsitleb H. Treffneri eragümnaasiumi oma juhatajaga. Neid kirjeldusi lugedes saame alles aimu, missugune määratu vahe on selleaegsete haridustemplite ja nüüdsete koolide vahel. See oli aeg, kus keskkoolis, iseäranis viimasena nimetatud, koolijuhataja kasvandikku vitsadega peksis jämedate sõimusõnade saatel, kuid niisugune kord nähti väga harva peale nuhtlusesaaja ka teiste hingerahu rikkuvat. Sellal valitsesid karedad kombad.

Suure osa Hindrey „Elukroonikast“ võtavad oma alla miljöökirjeldused, vaatlused ja harutlused selleaegsetest inimestest, nende mõtteviisidest, arusaamistest neid ümbritsevaist nähtustist jne. Kokkuvõetult sünnitavad need kirjeldused terviku mingist maanurgast meie isamaal, mis lugedes küllalt selgelt ette kerkib vaimusilmale, nii et näeme ja läbi elame autoriga ühes ta nooruspõlve. Võib ju olla, et ta on vahest isegi liiga avalik, mis mõnel pool võiks sünnitada piinlikkusetunnet. Kuid lugejale ei ole see avalikkus kahjuks, hoopis selle vastu, pilt muutub selgemaks, isikud tõmmatakse lähemale. Eestist ulatub autor oma mälestistega ka Läti maale ja huvitusega ei ole need võrdlevad jooned, mis ta sealsetest lätlastest tõmbab lühidalt osava sulega.

Kui omal ajal ilmus J. Lattiku „Koolipoisid“, siis äratas see mõnes ringkonnas nurinat. Heideti ette, et töö on võtnud oma ülesandeks kirjeldada peaaegselt poisikeste nõndanimetatud koeratempet. Minule tundus, et see nurin ei seisnud ainult otsitud alusel. Hindrey „Elukroonika“ on küllalt rikas niisuguste poisikeste „koeratempude“ poolest. Kuid need seisavad orgaanilises ühenduses kogu selleaegse eluga, neil on ettetoodud algatuse põhjused. Autor ei näi neid olevat toonud ainult huvitavaks lugemismaterjaliks, isegi sageli on juurde pääsenud kurbuse ja kahetsuse joon, et niisugused lood on võinud esile tulla. Aga tuline temperament ja kõrvalised mõjud ei lasknud teisiti toimeta. Üleannetused on üks osa, pealegi tingimata juurdekuuluv osa elust ja autor on neid osanud hästi ühte sulatada poisikese-põlve eluteraviga, Mõistagi, et ta ise on oma erilaadilise

iseloomuga vallatuste ja ülemeelikuste keskpunktiks.

Oma mälestistes ei jäta autor tähelepanule võtmata hulka kooliõpetajaid ja koolivendi. Need kriitilised vaatlused kooliõpetajaist on esitatud küll õpilase vaatluse seisukohast, mida mälestistele ei saa lugeda miinuseks. Ei ole ju mälestised tagantjärele arvustused, vaid omaaegsete olude kirjeldused ja kui neis on suudetud esile tuua omaaegseid meeolusid, siis jaksavad nad ka täita oma ülesandeid. Arvurohke on kooliõpilaste rida, kellest tehakse juttu. Mitmed nimed on tuntud, sest nad on suutnud tõusta praeguse aja tegelaste hulka.

Autor hoidub võimalikult tagasi lapsepõlv-aegseid viise, kombeid, olgugi need vahest näiliselt karmid ja ülekohtused, mehe seisukohast hindamast. See on kirjutusele kasuks. Halb on alati arvamuste ja otsuste pealetoppimine. Küllap juba lugeja ise teeb otsuseid ja mõistab kohut. Ainult mõnikord ei saa ta tagasi hoida, sest mälu on sündmused, nagu näha, liiga värsked, pea huugab alles saadud rusikahoopidest ja siis on pugunud ridadesse ka mehepõlve otsused. Aga neid teelt viitamisi ei ole kuigi palju.

Nagu juba tähendasin, on keel, stiil hoogus,

julge, lause lühike, tabav ja kergesti loetav. Suures töös leidub ilusaid kirjeldusi ja sõna-seadmisi, mis tunnistavad, et autor armastusega on teinud töö. Ei taha kirjutusest tuua näiteid kirjaviisist, sest see nõuaks liiga rohkesti ruumi. Ainult ühe lause toon, milles ta kirjeldab suveööd:

„Nii algas üks neist öödest, mis alles valged on ja soojad, neist öödest, kus heledusejoad läbi puude nirisevad ja õitekobarad vette ripuvad.“

Olgu siin tähendatud, et K. A. Hindrey on loodusearmastaja ja hea loodusetundja ja nii leidub ta raamatus ka rohkesti kirjeldusi, peasjaliselt Abja mõisa ümbruse loodusest.

Hindrey mõlema „Elukroonika“ välimus on nägus ja raamatu kiri selge ja paber hea, Nägus väljaanne ei ole raamatu juures sugugi väikese väärtusega.

Lõpuks ei saa jätta tegemata tähendust, et K. A. Hindrey oma kahe osa „Elukroonika“ on andnud meie sellelaadi kirjandusele tubli ja väärtusliku rohkenduse.

J. M.

„Päevaleht“ nr. 94, 9. IV 1929.

AUGUST GAILIT: TOOMAS NIPERNAADI

... Nipernaadi, nagu Bonselsi santlaagrid, on inimene, kes ühe keskkonna, ühe kultuuri, ühe ilmakorra tardunud vorme välja ei kannata, kes kodanlikus miljööös oma elu elada, oma isendit välja kujundada ei saaks, kes enese täiselu suureks leegitsemiseks vajavad ränduri piiramatu vabadust.

... Nipernaadi on meie romantismi esimene vabaõhu inimene, Ormusson tundub ta kõrval „potipõllumehena“ triiphones. „Ta oli pikk ja kuivetanud, suur kõver nina ees kui põiki kirves.“ Tüübiline Don Quijote kehalt, kuid mitte sugugi selle tardunud, pidulikku auväarsust. Ta kõnnib „harakana edevalt hüpates ja vehkides, muretul vilistades ja trallitades.“ Temas pole märkigi Ormusson'ide ja Sooverede saamatusest ja praktilisest abitusest. Ainult kui talle mõni tüdruk tõesti meeldib, on ta hamsunlikult lapsik, koomiline, arg. Muide ta teomehena on otse artist, igalpool kodus, kõigea sobib, kõigile kohandub, igale sisendab oma tahtmise, oma mõtte. Nipernaadi on kordasaatja ja teostaja mitte teenete tõttu, vaid sünnipäralt, oma looja August Gailiti armust. Ta on valitu, nagu seda oli Oehlenschläger'i Aladdin. Nipernaadil on kõigi valitute naiivsust ja muretust — „muudkui mängi, vilista ja kõnni Issanda päikese all kui lustlik vagabundus.“

... Võrreldes Felix Ormussoniga romantiline tüüp Toomas Nipernaadi isikus ilmutab määratud edu teokuse, õnnekuse ja kohanemise mõttes. Hamletlik Ormusson tunneb aktiivsuse

ahastusi, samal ajal kui Nipernaadil miski ei näi meelsam olevat teokuse rõõmudest. Kogu Nipernaadi on seiklustes, teod on ta unistused.

... Meie ei tea, mis Toomas Nipernaadi on õppinud ja mis ta mõistab, aga temal õnnestub kõik, mis ta puudutab, teda usaldavad kõik, tema sisendab oma ideid sama kerge vaevaga kui Peer Gynt. Nipernaadi on seikluste inimene, geniaalne avantürist, kes puhast funktsioonilõbu tunneb inimlikke saatusi oma fantasöörikulbiga pisut segamini lüüa ja siis jälle oma ahasveeruse-rännakut tasu nõudmata jätkata...

... Toomas Nipernaadi armastab mängida rolli. Ta on suur teatrimees sisemisest tarbest. Kuid ta mängib rohkem teiste kui enesega. Ta vahetab kostüümi, moonداب maski ja tal on ikka uued mõtted ja kõned. Bojer'i Andreas muutub ühes kostüümi ja maskiga. Toomas Nipernaadi mängib ainult ennast, tal on täiesti võimatu midagi muud olla kui Nipernaadi.

... Toomas Nipernaadi on lääne orientatsiooniga, ta on isegi rahvuslik. Ta on meie Kavalala Antsu pojapöeg, kes maailma tohmaneid nina-pidi veab ja ise ikka puhtalt välja ronib.

... Leierkastimehena, harjuskina, mustlase-na, palgiparvetajana, kergejalgse külarätsepana, rändurina ilma kutseta — kutserändurina — elab tänapäeva viimne romantik oma vaba ja värsket unistuseku kirjanduses.

Hugo Raudsepp.

„Looming“ nr. 8, 1928.

Katkend - - - -
LEO ANVELDI
romaanist - - - -

VIIRASTUSI VALGES ÖÖS.

Rein mäletas üht jõuluööd. Isa oli jällegi purjus. Rein, kõige paremas ja pimedamas hääs tujus kingiks saadud ehituskasti ja raamatute pärast, ei märganud kuskil midagi halba. Kõikjal oli hää ning lõbus, kustunud küünalde särast oli soe ja kodune võlu jäänud tubadesse. Paar teenijat oli läinud ning isa, lõpetanud n.-n. saalis klaveril koraali ja pateetilise laulu, tuli säraval näol ja kilkavail sõnul söögituppa. Sellase üldise õnne man Reinule tundus absurdseks näha ema silmast vargsi ilmutvat pisarat, heledat ja säravat toa tavalisest paremas valgustuses.

Aeg oli üle kesköö, ent uni ei koormanud Reinu, enge päeva mõnus ärevus hõljutas hinges kerget, õndsaid järellaineid. Isa, laua äärde istunud, avas raamatu kreeka muinaskangelaste üle. Luges pisut ning hakkas siis, küll mõistlikel sõnul, ent joounud ja vist inetute naeratustega, seletama mingi kangelase ebaseadusliku saamise lugu. Ema, kaua veeretanud hardaid mälestusi kehvas ja vagas isamajas veedetud jõuluõhtuist, peettunud igatsuses kauni, kaine ja selge tunni järele, ei suutnud hoiduda tähendamast:

„Tänasel õhtul sa võiksid harutada midagi muud!“

Mõtted lülistusid mõtteisse, argumendid tõmbasid argumente, algas vaidlus, kus ei valitud ironiat, vaidlust, mis lõpuks siirdus üksteise süüdistamisele. Öeldud seda ja teist, isa heitis oma mürgisema noole, tuletades emale meelde ta päritolu vaesest, tähtsusetu perekonnast, kaasavara kehvast ning sulasevaimu. See „mis sa ka olid?“ löikas ema südant karjuva mõttetuseks, kuna ikka võrdles kahjutundega oma uueaastate vaikist ning selget, enneaegselt haihtunud õnne praeguse jumalavallatu olukorraga. Puhkes naerma, siis sõnatult nutma. Ent peagi, leides sellased avaldused sama tarbetud kui sõnad, tõusis ja riietus palitusse. Läks siis kiirelt läbi kõõgi välisukse poole. Rein jooksis talle järele ning sosistas paluva küsimuse:

„Ema, ema, kuhu sa lähed?“

„Ema läheb nüüd ära teilt... Ole tubli poiss oma hääle isale!“ Ja ema kaelustas Reinu ning võttis ta väikese käe kergelt oma pihku.

„Ema, ära mine, ära mine!“ hüüdis laps, vast nüüd tõsiselt ärevusest haaratud. Jooksis siis isa juurde, tagus kätega ta põlvile ja karjus ägedalt:

„Palu, et ema ei läheks, palu, et ema ei läheks!“

Ema aga, tagasi tulnud, seisatus künnisel ja ütles noomivalt ning rahulikult:

„Rein, lapsed peavad kuulama vanemate sõna, mitte käskima neid!“

Rein taandus. Ema läks. Poeg järgnes talle trepile. Tuiskas tihedalt. Ema vaatas tagasi ja nägi last praakil uksest langevas kiirtejoas.

„Mine tuppa, ära külmeta paljalt!“

Rein tegi nii. Toas leidis saapad ja sukad aina valged trepile tuisanud lumest. Istus juhmilt nurka oma ehituskivide manu. Isa luges edasi, käies ainult vahetevahel kõrvaltoas, kus viinapudel lebas paberikorvis. Isal oli imelik komme täiesti tarbetult peita pudelit; ei tea, kas kalli aardena või lapsikult mõeldes simuleerida süütust. Vaigiti. Mõnusus hääbus. Tuul, mida enne ei tundnudki, aina ulus ja kolistas. Hirm tõusis ja mõõnas südames. Väljas pidi olema tuisune ning väga külm. Ema, ema! Poiss mõtles siia ja sinna ning lõpuks läks ja palus isa, et see läheks välja ja otsiks ema, kes võivat külmuda tuisku.

„Mis,“ lallutas isa, „õige mul vajadus! Las jookseb, kui tahab, küllap tuleb isegi tagasi.“

Isa luges veel mõne aja, siis hakkas valmitsuma magamaminekuks.

„Sängi, poiss, sängi!“ käsutas last.

„Ma ei taha,“ vastas Rein.

„Mh... On juba hilja, mis sulle sisse on läinud? Tahad emalt rinda või?“

Kõneles ja sõneles, ent magamistuppa minnes jättis põlema lambi.

Rein jäi istuma nurka. Mõtles kurbi ja kohutavaid mõtteid, väsis, jäi uniseks. Millegi pärast pidi valvama, kuigi uni oleks tundunud magus. Lund kribistus vastu akent, lambi kiired murduisid jäälilliks. Isa vallandas magamistoas end karrarikkalt riideist. Rein ehitas midagi kivist, tõukas ümber, ehitas uuesti. Tukkus vahel viivu ning ehmus jälle ärkvele. Kulus tundi poolteist. Unustas hoopis, miks ootas, kurbus jättis hinge tühjuse ja siis tuli midagi naljakat meelde.

Õige väiksena oli unistanud Aafrikarännust. Kord isa ütles naljatades, et tal jätkub sõiduraha poole hinnaga sõitvale lapsele, kuid mitte enam. Rein kurbus siis, sest ligi pidi võetama ometi vanaema, kes paneks kinni püksinõõpe! Nüüd polnud sellast takistust ammugi enam, kuid ega ikkagi lubatud sõita. Vanad inimesed töötasid lapsile nii palju, naeratasid sääلمان hästi ja ei täitnud midagi. Kuhu see jalgratas jäi, mille kunagi pidi saama lugemikus rattasõitja pildini jõudes? Sellaseid asju ei maksnud meeldegi tuletada, naerdi sind rõõmsalt ja süütult välja.

Mõtted lõppesid. Jälle tuul ulus, isa norskas magamistoas, laulis ja kõneles läbi une; vahel oigas kõvasti ja ohjeldamatult. Rein ladus paar kivi, väsis siis jälle unne.

Ärkas valusa võpatusega kergest raputusest. Läks ja avas emale. Selle riided olid täis lund. Kumbki ei kõnelnud midagi, aga kui ema oli vabanenud palitust, Rein haaras mõlema käega ümber ema kleidi, surus end talle hästi ligi ja nad jäid nii pikaks, pikaks viivuks. Nad mõistsid teineteist ja olid teineteisele õieti armsad.

Magamistoas isa puhkes läbi une toores vaimustuses laulma:

„Der Pater hat die Nonne geküsst...“

Ja järgnevad päevad kordasid eelnenuid.

AUGUST JAKOBSON

(1927. a. romaanivõistlusel I auhinnaga kroonitud
romaan „Vaeste-Patuste alevi“ autor).

TUHKUR HOBUNE

I köide. Suur algus. 423 lk. Hind broš. 4 kr. 25 s., kalingurköites 5 kr. 25 s.

II köide. Sõda, nälg ja armastus. 616 lk. Hind broš. 5 kr. 50 s., kalingurköites 6 kr. 50 s.

III ja IV köide ilmuvad veel käesoleval aastal.

Nende ridade kirjutajal polnud alguses kavatsust seda suurromaan arvestama hakata. Seni ilmunud köidete läbilugemisel aga tekkis tahtmine siiski väljendada teistelegi neid lugedes tekkinud mõtteid.

Oma suuruselt on see romaan rekord Eesti kirjanduses. Seni ilmunud kaks osa teevad kokku 1039 lk., järgnevad kaks loodetavasti mitte vähem, nii siis kokku üle 2000 lehekülje. See on juba suurromaan isegi üleilmlikus mõttes.

Selle romaani sisuline väärtus ei jää maha selle välisest suurusest. Selle esimene köide annab hiiglapildi maailmasõja algusest, teine köide maailmasõjaaegsest elust ja sõjast enesest selle põnevamal hooajal. Kolmas ja neljas osa peaksid loomulikult andma samasuguse hiiglapildi 1917. a. revolutsioonidest, 1918. a. Saksa okupatsioonist ja järgnevast Eesti vabadussõjast ja riigi rajamisest. Nii kujuneks sellest romaanist hiiglaepopöa maailmasõjast ja Eesti vabariigi tekkimisest — vääriiline mälestusmärk suurile sündmusele!

Algab esimene köide Jakobsoni eelmisest romaanist tuttava „Vaeste-Patuste alevi“ kirjeldamisega, seekord Laisa Koera põiktänava ja Luuguste perekonna seisukohalt. Kuigi kirjeldatav aine on sama, kui „Vaeste-Patuste alevi“, ei tundu siiski kordumist: autor oskab kõike esitada uuna, esmakordselt nähtuna, põimides alevi kirjeldusse isegi ühe jõuka, kuid jõhkra rahvalise talu kirjelduse. Aine esitus on selle võrra loomutruu, et on meisterlikult edasi antud ka alevielanikkude osalt isegi täiesti alateadlik suhtumine omasse olemasolusse, mida neist vaevalt keegi põhijoontes teissugusena suudabki kujutella.

Jakobsoni loodusekirjeldused, isikukarakteristikad ja sotsiaalsed hinnangud on lühidad, vähesõnalisel, kuid tabavad, kujukad ja kergesti meelde jäävad, mille tõttu romaani lugemine on ütlemlata kerge, huvitav ja kaasakiskuv.

Jakobsoni keel on lopsakas, kubiseb rahvapärastest ütlustest ja sõnadest, mõned üksikud kõige kangemad välja arvatud.

Oma tegelaste moraalset olekut kirjeldades, eriti suguelu küsimustes, liigub autor õige tihti „libedal pinnal“ ja käsitleb sageli viimaseidki realiteete neilt aladelt. Ta teeb aga seda niisuguse üleolekuga ja taktiga, et see ei haava lugejat ega põhjusta kunagi hingelist laskumist kirjeldatavate sündmuste tasapinnale.

Alkoholism etendab Jakobsoni tegelaste elus ülisuurt osa, esinedes igal võimalikul juhul ja

kujul. Tundub, kui oleks alkohol ja joomine „Vaeste-Patuste alevi“ elu üks olulisemast osadest.

Esimese köite teine osa käsitleb sõjakuulust, mobilisatsiooni, selleaegseid meeleolusid ja rahvaliikumisi nende traagilistes, koomilistes ja heroiliselt näivates väljendustes.

Teine köide kirjeldab sõja seljatagust viletust, toiduainete kitsikust, „sabasid“, hangeldamist ja demoralisatsiooni, eriti suguelu alal. Lõpeb kirjeldus Saksa laevastiku külaskäiguga, puupapivabriku venelaste poolt õhkulaskmisega ja „Vaeste-Patuste alevi“ pommitamisega sakslaste poolt. Kuigi need sündmused olid iseenesest hoopis vähese tähtsusega kogu maailmasõja käigu seisukohalt, oskab Jakobson neid siiski „Vaeste-Patuste alevi“ elanikkude seisukohalt kirjeldada niisuguse ulatuse ja hooga, niisuguse laiuse ja jõuga, et lugejas tekib tahtmatult tunne, nagu oleks see sõjakoleeduste tipp. Täielikumä efekti saavutamiseks laseb ta isegi ühe kingsepa „sarabendli“ pommist koledasti ära purustada, purustatuna siiski veel paar tundi elada ja surra õudses janupiinas, suu asemel verine lihatomp. Ka laseb ta üht Luuguse poissi käest vähe šrapnelli killust kriimustada, millele aga haavatu ja teised Luugused ise nii suure tähtsuse annavad, et ta „verekaotusest tekkinud nõrkuse pärast“ ehmatunud ja imestunud naabrite nähes isegi voodi peab heitma! (Üldiselt tuleb tähendada, et Jakobson oskab meisterlikult poolinstinktiivse kiitlemis- ja hooplemistungi avaldusi kirjeldada, milleks sõjaaegne olukord muidugi väga häid võimalusi pakkus.) Ka purustab šrapnell Luuguste õues ühe sõstrapõõsa, kuuri ja majakatuse. Pime ja kurt pea saja-aastane vanaisa käsitab aga kõike seda „poiste ulakusena“, kes kaigastega vastu seinu peksavad, nii et krohvi püsiminegi on küsitav! Ka muil puhkudel kriipsutab autor alla koomilisi momente traagilises situatsioones, kas või Luuguse Mardi enesekaitse šrapnellide lõhkumise eest panniga ja labidaga, juba peale laskmise lõppemist!

Jakobsoni romaan pole raskekaaluline teos mitte üksi eesti kirjanduses, vaid ka rahvusvaheliselt. Pole kuulnud niisugust ilmasõja hiiglaepopöad ilmunud olevat üheski minule tuntud keeles ega kirjanduses, nii kaugele kui minu pilk on ulatunud.

Villem Ernits.

„Kaja“ nr. 252. 26. okt. 1928.

LUBi esimene aastakäik.

Hea tõlkeraamat on olnud meil kaua aega kättesaamatu. Peetagu silmas, veel kümne aasta eest võis peaaegu sõrmedel loendada kogu meie sisukam ning väärtuslikum tõlkekirjandus. Alles viimastel aastatel on tehtud selles suhtes edusamme ja nüüd võime rahuloluga vaadata mõnemehe teosele. Kuid sellegipärast oleme veel küllalt alaseisukorras, kui vaatleme tõlketeoste hulka, mis on meie naabritel, soomlastel ning lätlastel.

Üks tõlkekirjanduse tutvustamise ning levitamise vahend on odav rahvaraamat. Niisugune puudus meil seni täiesti, maha arvates sellelaadilisi katseid kirj. „Noor-Eesti“ ning „Elu“ poolt.

Kui K. Ü. „Loodus“ läinud aastal algatas Universaal-Biblioteegi avaldamist, siis leidus küllalt umbusku, kas meie väikese rahva ning lugejaskonna juures on teostatav see mõte. Nüüd jätkab LUB juba teist aastakäiku ning kuuldavasti sugugi mitte lootusetult, mis põhjustab rõõmustamist. On ju säärane odavakujuline raamat lugejate kasvataja, raamatusõprade koondataja ning huvitõtja säärase ala vastu kui kirjandus. Veel suurema teene sel alal on teinud rahvaraamatukogude laialdane võrk, mis küll toetuste näol kunstlikkudel koibadel püsib, kuid niisugused ettevõtted nõuavad ikka toetamist eluajalisteks saamiseks.

LUBi esimene aastakäik möödus korrektselt, hilinemata ja seda suurema usaldusega võib loota edaspidist.

LUB oma 52 läinud aastal ilmunud numbris pakub õige mitmekesist ja huvitavat lugemismaterjali. Ja see on lugejale kõige tähtsam. Esikohal on Inglis-Ameerika autorite tööd. Arvestades, et alles viimasel ajal on meil võimalus tungida ingliskeelse kirjanduse juurde, avanevad need sõnavara aidad pikkamisi. See on põhjendatud selle keele tõusuajajärguga meil.

Inglise keelest on tõlgitud J. Galsworthy „Esimene ja viimane“, G. K. Chestertoni „Siinine rist“, R. Kiplingi „India jutud“, K. Steven-soni „Kurat pudelis“, J. Londoni „Elu seadus“ ning „Lõunamere jutud“, B. Shaw' „Südame-murdumise maja“, U. Sinclairi „Tööstusetus“, A. Huxley „Richard Greenow jantlik lugu“, D. Garnetti „Daam rebaseks“ ning India filosoof-kirjaniku Rabindranath Tagore „Päranduse-hoidja“.

See on õige sisukas ja laihaardeline valik. Inglise vanema põlve kirjanikkude kõrval (J. Galsworthy, G. K. Chesterton) on esitatud ka nooremate generatsiooni kuuluvad A. Huxley ja D. Garnett. Samasugune valik on Ameerika kirjanikkudest.

Suurem osa tõlkeid on tehtud asjalikult. Nii on dr. A. Oras täie meisterlikkusega edasi andnud A. Huxley ja D. Garnetti raskepärase stiili. Igatahes tundub „Daam rebaseks“ eestikeelne tõlge saksaakeelsest paremana. Üldse on kaks

mainitud väga rasked tõlkida, arvestades teoste fantastilist sisu ning täpsat, liigagi protokollilist, inglispäraga immutatud iroonilist stiili.

Märksa väiksem valik on prantsuse ning vene keelest. Esimesest on esitatud L. Bousse-nardi „10.000 aastat jääs“, George Sandi „Kuradi mülgas“, F. R. Chateaubriandi „Viimase Abenserraadži seiklused“ ning A. France'i „Onnesärk“. Kaks viimast tõlget on tähelepandavamad. „Viimase Abenserraadži seiklustes“ küünib Chateaubriand oma stiili täiuseni. Ükski te-raamat pole täidetud niivõrt uhkuse, enesetunde, suurepärase kirjelduste ning haarava armastus-intriigiga kui see kujutus viimasest, uhkest, tun-tud seisusse kuuluvast Abenserraadžist. A. France'i „Onnesärk“ on peene irooniaga teos, samuti haruldaselt stiilne, skeptiline, irooniline, kohati isegi allegooriline käesoleva ühiskonna, eriti selle kitsama kihi — aadlike — arvel.

Vene kirjandusest on esitatud I. Ehrenburgi „Viie püübu“ kõrval V. Krõmovi kolm reisu-kirjanduslikku teost: „Samuraide maalt“, „Oopi-umi maalt“ ning „Dollarite maalt“. V. Krõmovi reisukirjad, mis koondatud teoses „Palverända-jad karbikeses“ on ainulaadilisi reisukirju. Nagu tavaliselt esitab reisukirjeldus ainult teatavaid nähtusi mööduvast, kuid V. Krõmov annab ise-seisvate peatükkide kujul lõikeid möödavilksatu-vate maade kultuurist, eluavaldistest ning näh-tusist.

Edasi on tõlkeid norra, rootsi, saksa, läti, soome, tšehhi, ungari keelest. Neist on tähele-pandavamad H. Ibseni „Rahva vaenlane“, J. Hašeki „Vahva sõduri Švejki seiklused“, Dezső Szabó „Muinaslood naervast inimesest“, H. H. Ewersi „Kummalised lood“, S. Lagerlöfi „Soo-sauniku tütar“, F. E. Sillanpää „Hildu ja Rag-nar“, A. Strindbergi „Abielu“ jne.

Pikema tööna jätkus numbreist tšehhi vii-masel ajal ülistatud J. Hašeki teos „Vahva sõ-duri Švejki seiklused“. See kuulus humorist ning terava nähtuga läbipõimitud teos on meilgi leid-nud õige suure leviku. Selleks on aidanud kaasa J. Hašeki ladus keel, seikluste keerulikkus, huu-mor ning mineviku tähtsam miljöö — ilmasõda ja pehastunud aristokraatia langus. Teose on tõlkinud B. Linde.

Arusaadavalt ei saa jälgida kõigi tööde tõl-kimiskorda, sest see nõuab hiiglasuurt keele-oskuse tagavara. Kuid arvestades tõlkeid, näi-vad nad küllalt korrektsed, nii et ses suhtes pole LUB keeleliselt sugugi halvem meie tava-lisest tõlkeraamatust, kohati seda ületadeski õige-keelsuse korrektsuse ning täpsa sõnastusviisi poolest.

Olgu tähendatud, et säärane raamatusari on igal maal suure poolehoiu võitnud. Ja seda just odavakujulise raamatu ning perioodiliselt ilmuva lugemisvara tõttu. LUB on meil esimene kavakindlam katse sel alal.

Mod.

„Pühapäevaleht“ nr. 14, 1929. a.

August Strindberg: MERE RÜPES

Rootsi keelest tõlkinud E. Raudsepp.

224 lk. Hind 1 kroon. K/Ü. „Looduse“ kirjastus, Tartus.

August Strindberg ei kuulu nende kirjanikkude liiki, kel tähtis on kunst kunsti pärast, kes loovad iluasju elu kaunistamiseks ja lugejate maitsemeelte peenendamiseks. Strindbergile on kunst ainult selleks vahedaks tööriistaks, millega tabada tõtt juurteni, millega pöörata elunähtusi pahempidi ja näidata nende tõelist sisu. Kas tulemus sellest on ilus või inetu — see on hoopis kõrvalise tähtsusega. Kuigi Strindbergi tõed ja veendumused on nähtud tihti liigagi isiklikust nurgast ja nende vastu võidakse polemiseerida edukalt, peitub nende taga ometi selline sugereeriv mõttejõud, mis neid otse peale sunnib. Nad ärritavad, puudutavad ja paisutavad hoolimatult elu valusamaid kohti, ja virgutavad seepärast ka lugeja aju rahutult käärima. Peaaegu iga Strindbergi teos kajab kui süüdistus elu ebatäielikkuse, madaluse ja rumaluse vastu nende üksikute õilsamate ja teadlikumate nimel, keda see hävitab halastamatult nagu pime loodusjõud. Nagu Balzaci arvates on rahvas draama ainult mõnesaja silmapaistvama tegelasega, samuti ka Strindberg on massi, s. o. keskpärase, madalamal astmel elava ja piiratud mõistusega eksisteeriva inimese vaenlane. Ta muidugi ei tahagi näha neid põhjusi, miks see kõik nii on, miks kõigil inimesil pole võimalik olla õilis, ta võtab ja hindab elu nõnda, nagu see on, ja teeb sellest kõige kübedamaid järeldusi ja kallaletunge. Ainult üksikuid näeb ta ulatuvat üle sest keskpärasusest oma mõttejõuga, kuid need on siis ka vähemarenenud hulgaga võitlusvahekorras, ja, loomulik, et need üksikud hävivad juba puht-loodusseaduste järele, sest loodus armastab tasandada, ning valitsevaks jääb ikkagi banaalne üldsus, madalamad oma piiratud mõistuse ja rumalusega. Kuid need üksikud õilsamad ja teadlikumad, keda hukutab mass oma pimedas vihas, ja kes vihkavad isegi seda pimedat massi — need üksikud on ometi samale massile kasulikud, viivad üldsust edasi arengu poole, sest mass hakkab neid lõpuks oma alateadvuses jäljendama, leides sellest tulu — kuid need leiavad tänu ja austuse asemel ainult põlgust ja halvakspanu, au lõikavad nende asemel teised, ning tõeline heategija elab varjus. Sellega on palju ühist Strindbergi enesegi kirjanikusaatusel, kes oma eluajal pidi paljugi kannatama ja kibestuma ümbruse nürimeelsuse, vaenulikkuse ja väikluse pärast, leidmata oma teenete eest väärikamat hindamist. Sellest siis

vahest ongi sõltuv see Strindbergi ilmne vaen kogu maailma vastu, kes teda oli kohelnud nõnda karmilt ja ülekohtuselt. On ju ses mõttes üsna iseloomulik nimetada, et Nobeli auhind omal ajal ei määratud mitte Strindbergile, vaid Selma Lagerlöfidele. Aga Strindberg ja Lagerlöf?! Esimene on küll surnud, kuid elab, teine elab, kuid on juba surnud! Strindberg oli kaasaja kirjandusmaitse ja nõuetega mitte ükski vastuolus, vaid kõige ägedamal sõjajalal. Ta ei suutnud taluda, et ibsenismi tähe all hakati tegema verist ülekohtu kogu meessoole ja maailma tahti käänata naiste nimel pahempidi.

Teoses „Mere rüpes“ on üks selline Strindbergi eriti armastatud kangelane, kes ulatub oma ümbrusest kaugelt üle, kalandusinspektor Borg. See on õieti kõrgele arenenud ajuga mees, kes juba üliõpilaspõlves assistendina satub professorite viha alla oma liiga terase mõistuse pärast. Ta professor-patroon näeb temas koguni hädaohtlikku võistlejat ja püüab teda teadusmehena hävitada. Borg pannakse teaduslikkude uuringute asemel kas kaladekogus piiritust vahetama, vetikaile etikette kirjutama, või kõrvalevisatud mineraalide dublette liigitama. Kuid just see mehaaniline töö tuleb professori kiuste noormehele kasuks, ta uurib seega kõik loodusteaduslikud alad põhjalikult läbi ja tast saab lühikese ajaga tähelepandav teadusmees, kes teeb ootamatuid leiutisi. Esimese leiutise kuulsuse professor muidugi varastab talt, nagu on kombeks vist kõigi maade ülikoolides. Kuid Borg oma järgmisi leiutisi professorile enam ei ilmuta, vaid saadab nad välismaale oma riisikol, mille tõttu ta valitakse paljude maade teaduslikkude ühingute liikmeks ja saavutab ka arvukaid au-märke. Ainult kodumaa ülikool oma õpetajate-professoritega ei taha Borgist kui teadusmehest midagi teada. Borg sõidab välismaale ja saab seal tüsedaks teadusmeheks. Kuid saabunud kodumaale, ei leita talle aga paremat kohta, kui et ta määratakse kalandusinspektoriks Idaskäärile, mis on kaugel meres ja lahus muust maailmast. Kuid skääril osutub Borg kaluritele ülikasulikuks meheks. Ta päästab nad ähvardavast näljast ja viletsusest, leiutades merepõhja uurimiste teel uued kalastamiskohad, kuna vanad madalikud on jäänud saagivaeseiks. Saarlased sammuvad Borgi abil rikkusele vastu, kuid ta enda saatus on siin sama, mis ülikooliski. Ta heategusid ei nähta, teda peetakse ogaraks, idi-

oodiks ja rahva vaenlaseks. Au ja tänu lõikavad muidugi teised, ja Borg, kes on ohverdanud kogu oma varanduse ja tööjõu, kaotab lõpuks mõistuse ja hukkub merel.

See on rahva heategija saatus, suur on selleks liiga suur, et seda näha võidak. Seda ei nähta, sest mass on umbusklik ja pime. Borg on ebasotsiaalne indiviid, kes ei sünni ühiskonda, tema ja ümbruse arengu vahe on nõnda suur, et Borg ei saaks nendega liituda muidu, kui peab laskuma nende tasapinnani alla. Kuid Borg seda ei saa, sest see oleks enda alandamine, tagurpidi minek, ta isiksuse hukk. Samuti on Borgil, kui kõrgemal indiviidil, arenenud määratu võimutahe, ja ta närvide tundlikkus on arenenud haiglusenä — emba-kumba — kas saab ta valitsejaks, kõige tähtsamaks omanäoliste seas, või ta hukkub, kompromissi võimalust ei ole. Ja ta hukkubki laskumata nende juurde alla, hukkub peaaegu suurusehullustusse oma üksinduses ja mahajäetuses...

See teos on ülistus mõistusele, kiidulaul mehe suurele ajule, sest kõik, mis peale mõistuse, nagu tunded, instinktid, usk jne. — see kõik on madalama väärtusega ja lähendab inimest alles neljalgsel imetavale loomale. Ka armastus, see kõige püham, pole muud kui loomalik elujätkamise instinkt. Skääril põimub inspektor Borgi saatusse ka naisearmastus. See on üsna tavaline skäärile suvitama sõitnud preili, kellega Borg enda kihlab. Kuid ta suudab end päästa veel õigel ajal naise talla alt, madalama olendi türanniast kõrgema indiviidi üle. Siin on siis Strindberg jälle kord leidnud juhuse kujutada mehe kõigekülget primaati naise ees ja näidata Ibseni ideede eluvõõrust ja absurdsust. Naine ei või kunagi väärilisena seista mehe kõrval, sel lihtsal põhjusel, et ta on oma loomult rumalam... Kuid loodus nõuab oma, hiljem tekib Borgis iha soojätkaja järele, kuid on juba hilja. Borgi sünnipärane haiglus tungib esile ja ta mõistus hämardub. Ta võib veel näha ainult mikroskoobi klaasi all inimese sünni ja paaritumist arengut...

„Mere rüpes“ on probleemiderikas raamat, nagu iga Strindbergi teos. Strindbergi ei huvita ainult objektiivne elukujutus, ta haarab elu põhijõududest ja süüvib oma psühholoogilistes analüüsides inimhinge häbitult alastikiskumiseni. Ta ei hooli kõige pühamastki, vaid lahastab kõike ootamata julgusega. Ja kuigi me paljude

liiga järsult langetatud otsuste vastu võime vaielda, neid ümber lükata, on nad siiski paikapidavad, välja minnes Strindbergi enda isikust...

Tihti on Strindbergi teoseis kui mitte otsest poleemikat, siis läbipaistvaid ja teravroonilisi nükkaid kaasaja kohta. Näiteks selleski teoses, kui ta lausub Rootsi luuletajate kohta: „Inspektor oli esmalt pealt kuulunud (Rootsi luuletajate deklameerimist), kuid tõmbus lõppeks tagasi, selletades, et Rootsi poeesia olevat kirjutatud ainult leeriealistele ja daamidele, ja et ta esmalt alles ära ootavat, kuni tuleb luuletaja, kes kirjutab ka meestele.“ Ja parlamendi kohta, mis võiks ju olla hästi maksev ka kas või meie oma kohta: „Ajuti näis talle (Borgile), nagu polekski seal enam tegemist isamaa või arenguga, vaid käib ainult üksikute võitlus, kuidas oma isiklikku tahtmist läbi suruda kas või valeotsustega, tooreimate loogika vastu eksimistega, faktide vilkakaima väänamisega. Temas tekkis nende tähelepanekute läbi suur kahtlus, kas kõik pole mitte ainult võitlus võimu pärast“ jne. Selliseid ka meie elunähtuste kohta paikapidavaid tõeteri võiks noppida siit raamatust suure hulga...

Kuidas Strindberg loodust kirjeldab, sellest võiksid õppida meiegi looduseülistajad. Kuna meil tihti loodusekirjeldusi tarvitatakse teoseis selleks saviks, millega katta sisu ja tegevustiku tühje kohti või lihtsalt poogitakse need tarvilikud või tarbetuil kohil nagu teose garneeringuks, mille võib lugemisel kasuga vahele jätta — on loodusekirjeldus Strindbergi teoses sama orgaaniline ja lahutamatu osa kui kõik muugi. Borg on loodusteadlane, ja vaadatagu, kuidas ta näeb loodust: „Ülemal liivajalgteel lamas ühe männi latv, koorest lagedaks noolitud, nülitud, liivast küüritud, veest mõsttud, tuulest poleeritud, päikesest pleegitud, sarnanedes mingi skeletereeritud mammuti rinnakorviga. Ja sealsamas ümberringi terve osteoloogiline muuseum samasuguseid skelette ja nende fragmente. Seal vedelles ära visatud meremärk, mis aastaid läbi oli näidanud sõiduteed, sarnanedes oma paksu alumise otsaga mingi kaelkirjaku puusakondiga selle liikme kohast; seal terve kadakapõõsas nagu mingi uputatud kassi luukere, valge, kitsas juur sirutatud välja nagu rootsujupp.“

Alb. K.

„Päevaleht“ nr. 102, 17. IV 1929.

No 4	HANNS HEINZ EWERS ALRAUNE	Saksa keelest tõlkinud J. KANGILASKI	256 lk. tihedat teksti
No 5	GÉZA GÁRDONYI Nägematu inimene	Ungari keelest tõlkinud A. MURAKIN	288 lk. tihedat teksti

ALFRED KURLENTS: LOTERII MEETOD

K.-Ü. „Loodus“, Tartus, 158 lk. Hind 3 krooni.

See on veste oma ehsate ning hinnatavate omadustega: tas on sádelevat vaimu ning libisevat, vaid pealispinda puudutavat kergust. Ent ta osutab ka sügavamalt mõndagi kaasaegset nähtust ning kuju.

Joosua Kohris saame uue huvitava üliõpilaskuju, kelles kehastub õige elulisi omadusi. Joosua Kohr on keeleteaduse üliõpilane, kes teose kestel töötab vepsa keele kallal. Ta on korralik ning andekas töötaja, sest egas muidu ta pole stipendiaat (kes, muide, vahel saab ministriumist mõne märkuse töö virgutuseks). Kohr ei viibi aga eriti intensiivselt oma töö juures, tal on niipalju muid mõtteid, kõige pealt oleks vaja pääseda sest alalisest pitsitavast puudusest ja väikelinna virilast ümbrusest. Nii kirjutab ta ühel õhtul oma päevikusse (lk. 25): „Vana tõde, et elu sihiks on nauding, mõnutundmine olemasolust, on tänapäev eriti esile sukeldunud. Ja avaldub suurenevas kisas: raha, raha, raha! Edaspidi kisendan esirinnas kaasa.“ Ent üldse peab konstateerima Kohr oma päevikus vahelgi, et „igav on elada,“ et elumõte kipub väga pisikeseks jääma jne. Nii saabki Kohrile veidra vanamehe Kipitai kohtamine tähtsaks, kes võitnud loteriiga suurema summa. Siit peale hakkab ka Kohr katsetama, kuni võib viimaks miljoni, millega arvatavasti läheb reisima, sest vahelgi peatusid ta kujutlused kaugeis mais.

Joosua Kohr on inimtüüp, kes pole rahul millegagi ega kellegagi oma ümbruses. Ent ta ei ole kibe ega pessimistlik. Ta suhtub vaid blaseerunud ilmega kõigesse. Ta peab leppima seniks elamisega „juudi loomaaias“, oma pisut hoolitsusega pealetükkiva lahkusulise perenaisega jne. Kohr oma maitselt, vaateilt, tahtmisilt ihkab paremat ning esteetiliselt rahuldavamat elu, ent ta saab üle selle puudusest teatud huumoriga. Kohr on suure elu apetiitidega ning esitab elule suuri nõudeid, on niiõelda täitsa oma aja laps, kes tahab elust mõnu tunda. Ta on aga vaimliselt oma keskusest üle. Kuipalju aga Kohr on oma keskusest üle ning kuipalju ta nõudlikkus on õi-

gustatud — ei tea öelda. Üks asi on kindel: ta oskab juhtida oma elu mõnusaile rööbastele, tal tundub seks küllalt praktilist meelt.

Kohr on peen ning elav kuju, nikerdatud tillukesist igapäevaseist üksikasjust. Ent ka teised kujud elavad, nagu näiteks perenaine pr. Naddatkovicz, kelle vaim on valmis palveelule, ent liha on nõder ning kaldub patuelule; siis sama perenaise juures elav „vend“, samuti lahusuline, kes oma kasu peab silmas ning kui perenaisest juba villand — siis kaob. Siis Kipitai, see salapärane vanamees oma loteriimeetodi saladustega; — kergemeelne ning lõbus Lala jne. Kõik kannavad nad käesoleva aja vaimumärki, kõikide ihad rabelevad õige maakamara läheduses. Ning mis iseloomustaks paremini praegusaja kõlblisi vaateid üliõpilaste seas kui näiteks veste peatükk „Õine visiit“. Küllalt küüniline, kuid kujukas näide.

Teose lehekülgi kannab üldiselt kerge vaimukus, meeleolurikkus ning hea stiil. Autor oskab tabada tüüpe ning nähtusi ja neid huvitavalt edasi anda. Iga väiksem kui üksikasi on antud edasi iseloomustavalt ning humooriselt. Autori stiilis on algupärasust ning vajalist grotesksust, mis annab erilise paeluva huvi teose lugemiseks.

Võtame teose alguse, kus kujutatakse hingedepäeva ööd, kus „patujanused“ hinged, kes ilma ei taha olla elumõnudest, lahkuvad oma asemeilt alla linna (lk. 8): „Kalmistu vahtraleht lipendas aknal, hing kalmistult halas ja kiljus: — Siin kord asetses armumäng! — Siin kord oli mu surisäng!...“ See algus kehastab juba terve teose ilme ning ilmavaate, sest hinged siin just samade omadustega kujutatud nagu inimesedki. Teoses leidub mõnigi huvitav filosoofiliselt arutlev peatükk, mille side üldise teosega kaunis lõtv, ent veste raami ta sobib.

Suure huviga võib lugeda seda kergežestilist teost, mille kerges sädeluses peitub aga rohkemgi vahest tõsiseid, tabavaid ning tarku mõtteid kui mõnes surmtõsises teoses.

F. D.

„Vaba Maa“ nr. 76, 3. IV 1929

LRK
№ 6
№ 7
№ 8

FEODOR M. DOSTOJEVSKI

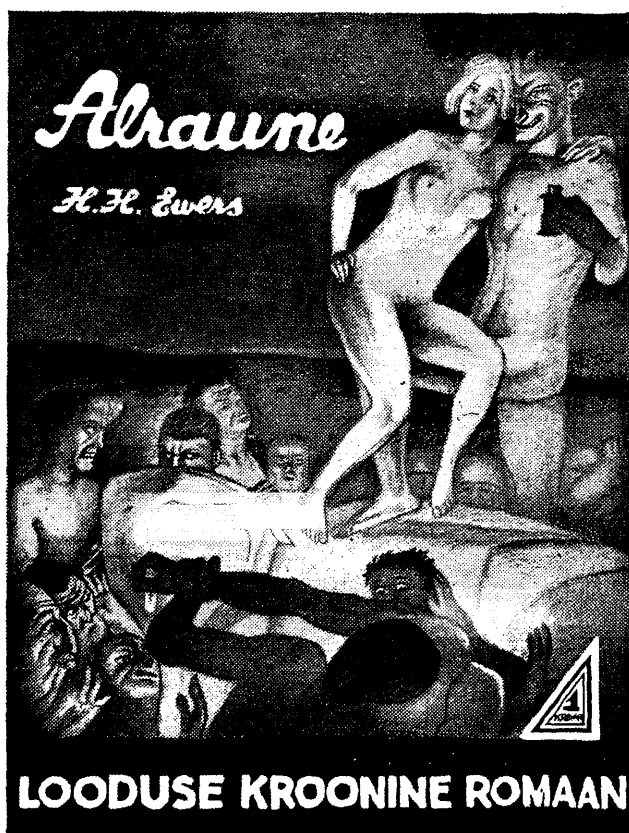
KURITÖÖ JA KARISTUS

A. H. TAMMSAARE TÖLKES

ilmub juuni-, juuli- ja augustikuu numbrina.

Kõik kolm numbrit saadetakse

aastatellijatele kätte 15. juunil s. a.

EELTAKT: Kuidas tahad sa eitada, armas sõbranna, et on olemas olendeid, kes on saanud alguse absurdsete mõtete jultunud lõbust?

Hea, tead sa, mu võluv sõbranna, hea on seadus, head on kõik reeglid ja kõik kindlad normid. Hea on suur Jumal, kes loonud need normid, reeglid ja seadused. Ja hea on inimene, kes neist kinni peab, kes sammub oma teed alandlikult ja kannatlikult ja käib truult oma hea Jumala järel.

Teissugune on aga vürst, kes head vihkab. Ta purustab seadused ja normid. Ta loob — pane tähele — vastu looduse seadusi.

Ta on halb, ta on õel. Ja õel on inimene, kes teeb samuti nagu tema. Ta on saatana laps.

Õel, väga õel on tungida igavestesse seadustesse, jultunud käega nad välja kiskuda oma terasest pidemest.

Ainult õel võib seda teha — kuma teda aitab saatana, kes on vägev isand; ta võib luua oma enese kõrgi soovi ja tahte järgi. Võib teha asju, mis purustavad kõik reeglid, mis looduse pööravad pahupidi ja käänavad pea peale. Ent

ta vaadaku ette: see, mis ta iganes loob, on vaid vale ja petlik silmamoondus. See paistab kaugele ja kasvab taevani — aga lõppude lõpuks variseb ta kokku ja matab oma alla suurelise narri, kes ta välja mõtles.

Tema ekstsellents Jakob ten Brinken, Dr. med., korraline professor ja tõsine salanõunik, lõi kummalise tüdruku, lõi selle — vastu looduse seadusi. Ta lõi selle ihuüks, kuigi mõte oli pärit kellegilt teiselt. Ja see olend, keda nad lasksid ristida ja nimetasid Alrauneks, kasvas ja elas nagu inimeselaps. Mida ta puudutas, muutus kullaks, kuhu ta pilgu heitis, naersid metsikud meeled. Kuhu aga ulatus ta mürgine hingeõhk, karjatas pait ja maapinnast, mida tallasid ta kerged jalad, tärkasid surma kahvatud lilled. Keegi lõi ta kord surnuks, see oli see, kes oli ta kord mõelnud: Frank Braun, kes jooksis elu kõrval.

Mitte sulle, blond õeke, ei kirjutatud ma seda raamatut. Sinu silmad on sinised ja on head ega tea midagi pattudest. Sinu päevad on nagu siniste glütsiinide rasked kobarad, nad piserduvad alla pehmele vaibale: nõnda astub mu kerge jalg õrnalt su päeva päikeses vilkuvatel puisteedel. Mitte sulle ei kirjutatud ma seda raamatut, mu blond laps, mu unenäoalksete päevade veetlev õeke.

Vaid sulle kirjutasin selle, sa mu kuumade ööde metsik, patune õde. Kui langevad varjud, kui julm meri õgib kaunist kuldpäikest, siis välgub lainete kohal kärmas rohekas kiir. See on patu esimene vilgas naer ara päeva surmahirmu üle. Ja ta välgub vaikse vee kohal, tõuseb kõrgele, uhkustleb kõrbenud, kollastes ja punastes, tumeviolettides värvides. Ja patt hingab sügavas öös, sülitab oma katkuhõngu kaugele üle kõigi maade.

Küllap tunned sinagi ta kuuma hõngu. Siis suurenevad su silmad, kerkib jultunumalt su noor rind. Siis läbib värin su sõormeid, sa sirutad laiali oma palavik-niisked käed. Siis langevad kõigi mahedate päevade kodanlikud linikud, siis sünnib madu mustast ööst. Siis sirutub, õde, su metsik hing, tundes rõõmu kõigest pattudest, täidetud kõigi mürkidega. Ja piinadest ning verest, ja suudlustest ning ihadest ja hõiskab üles — kisendab alla — läbi kõigi taevaste ja pörgute. —

Minu pattude õde, sulle kirjutasin ma selle raamatu.

PEDRO KRUSTEN: SÜDAMERAHU

184 lk. Hind broš. 3 kr. 30 s., kalingurköites
4 kr. 30 s.

P. Krusteni jutustis viib meid tagasi 1917. aastasse, enamluse sünnipäevadesse. Kesk-Venemaal ühes linnakeses, kus palju juute, asub eesti soost sõdur Timmi Komiste. Poolkogemata satub ta kellegi kaassõduri kaudu kahtlustusse ühe juudi daami riisumises ja areteeritakse. Vanglast vabaneb ta alles järgmisel aastal ja tahab siis kohe kodumaale sõita, kuid kuuleb, et piir on kinni ja Eesti sakslaste poolt okupeeritud. Et muud peale pole hakata ja nälg teda ähvardab, astub ta punakaardisse. Logeldes, kaarte mängides ja maal jahu röövimas käies veedab ta päevad, kuni ta sügisel saadetakse Arhangeliski alla inglaste vastu. Tuleliinil teeb pataljoni ülem Komistele ettepaneku punaste ohvitseride kursusele sõita. Komiste on sellega nõus. Ta ohvitseriunelm, mis revolutsiooni saabudes purunes, teostub ometi.

Jutustuse kandekuju, Timmi Komiste isik... on autori poolt küllaltki reljeefselt loodud.

Teose vormiline külg, stiil ja keel on võrdlemisi korrektsed...

Arno Raag. „Eesti Kirjandus“ nr. 4. 1929. a.

Katkend Pedro Krusteni romaanist:

Nad asusid minema. Seistes hoovi jalgvärava taga, nad kuulsid rahvakogu lärmitsemist, hüüdeid, eraldasid sõnugi. Neid oodati otse jalgvärava taga, paksult.

Nüüd kisti riiv eest, tõmmati lahti uks. Nad astusid püssimeeste saatel välja, silmad vastu õhtupuna ja mustavat rahvamerd. Nehamkin kisti kohe massi, tõusis tunglemine, segadus, kisa...

Timmi Komiste vaatas ümber kaitset otsivalt, ent püssidega uppunud kuked tõmbusid tagasi seisma müüri ääre, hirmunult. Need põrgulised ei tundnud põrmugi määrustikku ega olnud neil raasugi distsipliini... Rahvamurd valgus Nehamkini ümber kokku, kuid Timmi Komistet ei puudutanud veel keegi. Ta vaatas ümber: siin oli võimalusi põgenedagi...

Aga siis hüüdis keegi: „Kus on teine?“ Nüüd valgus igast küljest ta otsa rahvast, määratud sõdureid. Ta naeratas neile südamlilkult ja süütult, nii süütult kui mõistis, tahtes tõendada ilmega südamepuhtust — viimne abinõu enese päästmiseks. Ta tahtis avada suudki oma äsjaste manitsussõnade ütlemiseks, ent ei saanud lausuda kuigi palju.

Kisa lämmatas ta „olen süütu’gi“. Keegi punase habemega nässakas mees õhutas rahvas vihatuld. Ta karjus:

„Vaata, kui ilus ta ise on! See kõik võõrast verest kaanitud!“

Punahabemik rühkis läbi rahva. Timmi Komistet kisti edasi. Sammudes rahva vahel ta hakkas saama hoope. Habemiku hääl oli nüüd

ta kannul, hoope tuli selja tagant pähe. Ei mingit vastuhakkamise mõtet. Peas sähvasas enesekaitse ainsa mõttena: kindlalt jalul! Kui kukud, siis oled kadunud. Siis nad on kõik su otsas, siis oled otsas...

Rüselamine kestis ta ümber nagu võitlus. Siis äkki enam ei tulnud hoope. Teda hoiti kõvasti käte alt. Ta märkas: need olid allohvitserid, kelledega lõpetanud kooli. Nad lärmasid ja kurjustasid suuga, ent tegelikult olid kaitseks, moodustades päästerõnga rahvameres. Teda veeti edasi kiirelt, kiirelt... Vilkus mööda ohvitseri, kes karjusid: „Kodanikud, ärge lööge, need võivad olla süütud!“ Vilkus mööda naiste hirmunud silmi.

Ent punahabemik vänderdas kogu aeg kannul, upitades kõigest hingest lööma. Siis ta langes äkki: allohvitser oli pistnud talle jala ette. Ning siis jäi edasiruttava Timmi Komiste seljatagune tühjaks: rahvas oli kummuli kukkunud, punahabemiku kukil, pidades teda röövlis. Punahabemik tundis nüüd, et praegusel aja polegi kerge teha selgeks oma süütust. Ta karjus inimhunniku alt: „Olen süütu, ärge pekske mind!“ ent rahvas arvas, et nii karjub ka süüdlane, kui teda pekstakse. Teda löödi rusikaga ja rautatud saapaga, kuni tal õnnestus kiskuda oma punase habeme rinna alt nähtavaks. Nähes punahabemiku mõrtsukliku ilmega põske, keegi hüüdis peetunult:

„See pole too!“

Selle järel pöördusid inimhunniku silmad mujale, otsima seda, kes eemaldus juba kaugel...

Kuigi ümber oli rahvast, ent see ei puudutanud enam Timmi Komistet. See oli vaid uudishimulik hulk tänavail, kust ta läbi sammus kiirelt. Löögimehed olid jäänud eksituse tõttu maha. Ent nüüd kostis selja tagant jooksumüdinat... Veel, veel ja juba kerkisid ees paistma vangla valged müürid nagu päästjaingli valged tiivad.

Selja taga lõõtsutasid jooksjate suud, ees avanes raginal vangla värav: teda oodati. Värav langes mürtsudes kinni ta taga, ees rahva. See oli usaldustarav värav, raske ja tugev, aga Timmi Komiste leidis tol õhtul, et see võiks olla veelgi tüsedam.

Ta tõugati pimedasse üksikkongi. Siiaustus kaua vangla värava tagant rahuldamata rahva käratsemist. See oli puhuti nii äge, et Timmi Komiste kartis neid hakkavat lõhkuma. See pidas ta sees kõik ärevil, ta tõusis akna all pukile, upitus vaatama välja. Värav seisis ikka paigal kohusetruumalt kui ükski täägimees. Selles näruses ilmas oli veel häid asju!

Ta võttis taskupeegli, et näha ehakumas, mis nägu ta nüüd on pärast seda kõike. Paled õhetasid ja punetasid. „See on kõik võõrast verest kaanitud.“ Ta turtsatas naerma. Et ilmas pidi leiduma nii palju lolle ja et seda vabadust tänapäeval nii palju oli!

Selle õhtu videvikus aimus Timmi Komistele esmakordselt midagi ennemõistmatut: tal oli pea-aegu kahju, et nüüd ei olnud keisrit.

„Kirjandus on kallis.“

(Rändraamatukaupmehe kiri „K. Uudiste“ toimetusele.)

Keegi tark mees oli kunagi öelnud: „Meie kirjandus on kallis“. See aforism levis otse kuratliku kirusega ja sai peagi kõigi „kirjandusesõprade“ lemmiklauseks. Tarvitasid seda lauset rahvajuhid ja rahamehed, tarvitasid seda needki, kes kirjandust kunagi polnud õieti näinud ja raamatust lugu pidanud ainult kui heast toetamisvahendist logiseva laua jala alla.

Ühe sõnaga, see äraütlev vastus oli käepärast igal mehel, kui aga juhtusid pakkuma kirjandust. Polnud siin vaja pead murda iga-suguste ettekäänete leiutamiseks, kui kogemata juttu tegid, et nii ja naa, teie nagu kirjandusloolane ja kooliõpetaja, et miks te omale ka mõnd raamatut ei osta.

„Meie kirjandus on liiga kallis“ — oli väärastu vastus. Selle kilbi taha võis peita end iga mees punastumata.

Ent nüüd! Kõikevarjav kilp, mis ausalt kaitseb eesti rahvast pealetükki kirjanduse eest, on äkki kadunud. Kes mõtleb välja uue, küllalt viisaka ettekäände?

Meie kirjandus on praegu odav, muinasjutuliselt odav. Mõelge ainult — 25 sendi eest saate juba korraliku juturaamatu ja 1 krooni eest omandate 288-leheküljelise romaani. Vähe sellest, sama ühe kroonikese eest saadetakse see romaanipõrakas teile koju kätte, elagu te kas sügavamas metsalaanes või keset ääretuid soid. Kirjandusesõber, kui sa nüüdki rõõmu ei tunne, siis on su süda tõesti kivine.

Poolväriseva südamega koputan koolimaja uksele, ei tea, kellega tuleb tegemist teha, ei tea, kuidas vastu võetakse. Koolijuhataja, niisugune laiaõlaline mees, seisab imestunult tükk aega, keelel juba vastuski valmis, et „meie kirjandus on kallis“, aga korraga selgub, et polegi kallis. Mis nüüd teha? Kahmab järsku riuult mõned vihud kaenla, läheb klassiukse poole ja sõnab: „Meil on siin endalgi kirjandust küllalt, ei jõua neidki läbi lugeda... ning pole praegu aega osta ka, — vaja minna tundi“ ja kaob kiiresti klassi. Naisõpetaja on juba rohkem kirjanduseharrastaja. Ta seletab, et ostnud mõni aasta tagasi ühe „Naiste Hääle“. Olnud päris hea asi kohe. Õpetanud supikeetmist, keediste valmistamist ja lõpuks olnud veel aluskleidi ja püksi mustriki sees — vaat nüüd olla teine ei tea kuhu kadunud. Enam kirjandust ta ei osta, sest palju süs üks inimene ikkagi osta jõuab, pealegi kooliõpetaja ja veel naisterahvas. Ei osanud enam midagi rääkida kimpusattunud raamatumüüja, avaldasin vaid kaastundmust kadunud „Naiste Hääle“ suhtes ja jätsin südamlikult jumalaga.

Teisal jälle. Seminari inspektriiss on hämmastunud, et juletakse tulla seminari kirjandust pakkuma, neil olla vali kord ja õpilastele kõik keelatud.

Õpilased omavahel: „No küll on ikka raamatud odavad, näe mina ostsin ühe krooni eest suure romaani „Mudakuld“. See Turi Dani on täitsa mees, päris vunts kohe.“ — „Missugune Turi Dani?“ — „Noh, see ungarlane ikka.“ — „Missugune ungarlane?“ — „Ah, osta ise endale „Mudakuld“, siis näed, kus ikka ungarlasel veri aina keeb järjest.“ Rüsinal üksteise võidu ruttasid noored seminaristid ostma „Mudakulda“: on ta ju nii odav — kõigest üks kroon. Keelatud vili on magus ja eriti veel noortele uudishimulistele. Varsti lugesid kõik õpilased odavaid raamatuid, lugesid ja jutustasid üksteisele „Švejki“. Mõelge ometi — isegi tütarlapsed loevad „Švejki“. Ai, ai, kui inspektriiss seda teaks!

Ja ühel suurel vahetunnil oligi inspektriiss kuidagi haisu ninasse saanud. Ta oli hirmus vihane. Vaatas kõikidele õpetajatele silma, tahtis nagu midagi öelda, ent sõnad ei tulnud suust — huuled vaid värisesid. Mõneminutilise pingutuse järel prahvatas siiski välja hirmsa sõna või õieti terve lause: „Õpilased loevad kirjandust.“ Kõik kokkuvad. Surmavaikus. „Saatke üks vanem õpilane silmapilk minu kabinetti.“ Tõsiste sügavmõttele silmadega 21-aastane noormees astub kabinetti. „Kas loete kirjandust?“ — „Jah.“ — „Mida nimelt loete?“ Õpilane ulatab inspektriissile kroonise romaani. „Mis see on?“ — „See on August Strindbergi „Mere rüpes.“ — „Kuidas julgete säärast raamatut lugeda?“ — „Julgen küll, sest see on sügavasisuline ja probleemiderikas romaan — töö täis filosoofiat ja kunsti.“ — „Kas te ei lubaks teda mulle paariks päevaks?“ — „Palun väga!“ Paari päeva pärast samas kabinetis. „Vaatasin läbi teie raamatu, kuid ei saanud tast suurt aru, mulle näib ainult, et seal naisterahvaid küllalt kõrgelt pole hinnatud.“ — „Strindberg, kui tõsine teadusemees, pole naisi kunagi sallinud ja tema tööd on sügavad, neid peab tingimata rohkem lugema; ühe korraga ei saa neist muudugi aru. Vähemalt kolm korda peaks seda tööd lugema — ise lugesin ka kaks korda.“

Vana kilp — „kirjandus on kallis“ tundub nüüd otsituna isegi suuremal „kirjandusesõbrale“, ent valmimas on uus ettekäänd, võib-olla endisest paremgi. Õieti on ettekäändeid juba paar: 1) „peldiku-kirjandust“ („Švejki“) ja pornograafiat („Alraune“) ei osta: naisele-lastele ei või neid lugeda anda, 2) kirjastus tahab meid lihtsalt haneks vedada: odava raamatuga ta seda kõige suuremat äri teebki.

Eks näe, kumb neist ettekäändetest lõplikult domineerima jääb. Millegipärast tundub, et viimane.

Rändur-raamatukaupleja.

M. Kampmann:

UUS AABITS

ühes lugemismaterjaliga I õppeaastale.
Koostatud algkooli uue õppekava nõuete kohaselt.

26 viievärvilise pildiga.

Raamat ilmub 1. augustiks 1929. a.

Käesolevas raamatus asun eesti aabitsaprobleemi lahendusele algkooli õppekavades esitatud sihtjoonte ja uuema aja pedagoogiliste põhimõtete juhil. Õppekavas rõhutatase eriti õpetuse kasvatavat ülesannet, nõidumist etteruttamisest lapse loomulikus arenemiskäigus ja õppetöö keskustuse-idee teostustüldõpetuse kujul. Need sihid on „Uues aabitsas“ leidnud lähelepanu täiel määral. Lugemise algõpetus ei pea mitte enam, nagu see seni sündinud, iserada käima sellest hoolimata, mis teistes õppetundides tehakse, vaid lugemisõpetus peab koduloo ja kõlbluseõpetuse endale lähtekohaks võtma ja nendega alaliselt ühendusse jääma. Käesolevas „Uues aabitsas“ ongi valitud lugemispalad rinnastatud koduloo ja kõlbluseõpetuse ainetega ja nende kolme õppeaine ühiseks aluseks on laste kogemuste, elamuste ning huvide ilm. Kuidas lugemistunni üksikteemad koduloo ja kõlbluseõpetuse üldteemadega liituvad ning suuremateks õppeühikuteks rühmituvad, seda näitab raamatu sisuülevaade, mis on „Uuele aabitsale“ vajalikuks võtmeks.

Mõne üksiku varemalt tuttava aabitsapala kõrval esitan siin suure hulga uusi töid, nühästi algupäraseid kui ka tõlkeid soome ja saksa uuematest aabitsatest. Et meil lastepärastest lühikestest ja kergetest muinasjuttudest, eriti elajajuttudest puudus, olen need laenanud läti ja soome rahvaluulest. Tõlgitud lugemispalad moodustavad siiski vähem kui kolmandiku „Uues aabitsas“ esitatud kirjavarast. Tõlgitud palakesed tõenavad, et praegusel ajal ei Soomes ega mujal enam aabitsa-õppijale ei esitata pikki jutte, nagu see hiljuti Eestis moeks võetud. Pikem, 7—10 õppetunnist läbijooksev jutustus sisaldab harilikult elamusi, mida ei ole väikesel 7—8 aastasel ja veel nooremal aabitsaõpilasel. Pikk jutt aabitsas pingutab ja väsitab tehniliste raskustega võitleva aabitsaõpilase tahteimpulssi ülemäära. Pikk jutt ei liitu sisuliselt hästi koduloo ja kõlbluseõpetuse üksikteemadega, mis tund-tunnilt vahelduvad ja ka lugemisainetelt paindumist ning vaheldumist nõuavad. Neil põhjusil ei saa ka veel 2. õppeaastal pakutavad lugemispalad olla liiga pikad.

Uueaegsed lugemisõpetuse meetodid nõuavad, et õpilasele antagu aabitsas vältida korruga üks ainus raskus. Seega ei

tule talle esitada mitte kaht ja kolme tähestikku korruga, vaid lugemisoskuse algharjutuste aluseks olgu üks ainus tähestik. Kõige lihtsam ja kergem on antiikva suur tähestik, sest et õpilane selle üksiktähti saab ise kergesti joonistada, ka tikukestest laduda, ja tähekaardikestest endale liikuva aabitsa koostada. „Uues aabitsas“ tutvustatakse ka teisi tähestikke, kuid alles pärast suurte tähtede põhjalikku omandamist ja lugemise saladuse tabamist. „Uue aabitsa“ iseärasuseks on veel see, et selles näpunäiteid antakse, kuidas üksikuid tähekujusid võib konkreetsetest vaatlusesemetest tuletada. Nii ei ole õpetajal vaja ise aabitsat improviseerida, missugune töö igapähe ei õnnestu. Käesolev aabits sisaldab seega tähti ning tarvilikke harjutussõnugi, kuid harjutussõnad seisavad otseses ühenduses järgneva lugemispalaga. Enamasti on harjutussõnad sama tunni lugemispalale pealkirjaks. Iga aabitsatunni aluseks ja lähtekohaks on elamus, mida värviline pilt kujutab ja mille sisu pildi all olev tekst jutustab. See kantakse vabalt lastele ette, eraldatakse jutustusest kas normaalkõnele või normaalsõna, selle järele kumb hõlpsamini sihile viib. Häälikule vastav täht tuletatakse sellest vaateobjektist, millest jutustus kõneleb. Lehekülje ülaservale paigutatud vaateobjekti ja tähekuju sarnasus on nii silmapaistev, et iga laps ta ära tunneb. Lugemisharjutused seisavad juba esimesest tunnist peale seoses kodulooga ja kõlbluseõpetusega. „Uue aabitsa“ külge liitub vahenditult autori „Eesti lugemik I“, milles samuti läbi viidud koduloo, kõlbluseõpetuse ja lugemisainete keskustus.

(Autori eessõnast.)

Vastuseid LUBi ankeedile 1929. a. esimesel veerandil.

13. aprillil oli ankeedi ärasaatmiseks järjekordne tähtpäev, mis ühtlasi osutus ka viimaseks.

LUBi lugejad on ankeedi vastamisest nähtavasti tüdinenud. Selget keelt kõneleb vähemalt ärasaadetud ankeetide väike arv: kui aasta tagasi (13. IV 1928.) ankeedist osavõtjaid oli 2596, siis on see arv kahanenud nüüd 274-le. Sellise väikese osavõtu juures kaotab ankeedi korraldamine tulevikus juba mõtte. Olgugi et viimast ankeeti võib lugeda ebaõnnestunuks, avaldame siin lühikese kokkuvõtte tulemustest, sest ankeedi andmed on ju huvitavad mitte ainult kirjastusele, vaid ka vastajale enestele.

Kuidas hindab lugejaskond 1929. a. märtsi lõpuni LUBis ilmunud teoseid?

Sellest annab ülevaate järgmine tabel:

	Heaks	Rahuldavaks	Halvaks
Valtonen, H. Ara hõiska enne õhtut!	86 %	10 %	4 %
Krõmov, V. Linn-sinks	78 %	15 %	7 %
" Harakiri maalt	69 %	25 %	6 %
Dostojevski, F. Väike kangelane	64 %	29 %	7 %
Lowell, Th. Merikurat I	61 %	26 %	13 %
Reymont, V. S. Kaebelune nr. 437	59 %	34 %	7 %
Conrad, J. Duell	49 %	42 %	9 %
Maupassant, Guy de Nüitrad käsi	48 %	32 %	20 %
Mérimée, Prosper Tamango	45 %	40 %	15 %
Stevenson, R. L. Lugu vales	40 %	40 %	20 %
Kokku	60 %	30 %	10 %

Küsimusele „Kas sooviksite, siimas pidades „Švejki seikluste“ peatset lõppemist, et LUBIS ilmuks ka edaspidi mõni pikem teos üksiknumbrite-kaupa“ vastavad jaatavalt 74 %, eitavalt — 26 %.

LUBi lugejaskond oma koosseisult on jäänud umbkaudu samaks nagu eelmisel aastal. Ligi 60 % lugejaist moodustavad õpetajad, kantselei-ametnikud ja õpilased; ülejäänud osas on esindatud põllutöölised (10 %), ärimehed (7 %), sõjaväelased (5 %), perenaised (5 %), käsitöölised (4 %) jne.

Ligi 70 % lugejaist on vähemalt keskkooliharidusega.

Naislugejaid on hoopis vähem kui meeslugejaid — ainult üks nelja vastu. Üle neljakümne aasta vanuseid meeslugejaid leidub 15 %, naislugejaid samas vanuses ainult 1 %.

1928. a. ilmunud LUBi numbritest on publikule sisult kõige enam meeldinud S. Lagerlöff „Soosauniku tütar“ ja „Švejki seiklused“, siis H. Ibsen, V. Krõmov, Strindberg, J. Linnan-koski, J. Galsworthy, Upton Sinclair. Kõige vähem on meeldinud „Muinasseiklusi“ (LUB nr. 15), A. Huxley, Dezső Szabó ja D. Garnett.

A.

26. III 29. — 31. V 29. ILMUNUD:

Johann Sepp

MINU MÄLESTISED

147 lk. Hind broš. 3 krooni, kalingurkõites 3 kr. 80 s.

SISU: Esivanemate radadel. Lapsepõlve päevilt. Kooliaeg. Moskvas. Ameerikas.

Selle raamatu eessõnas lausub H. Sepp järgmist: „Käesolevate mälestiste lugejale selgub, et selle autori intellekt ei ole saanud tõukeid moodsa literatuuri rikkalikudest varaaiteidest, samuti ei leidu seal ka mitte elemente moodsa elu käikude keerdkäikudest, et on jäänud teatud mõttes oma aja enesepäraseks inimeseks.

Tema elukäsitlus on lihtne ja sümboolne, puudub närvlikkus, tigidus, sapp ja pessimism, elu on vaadeldud optimistlikult.“

See on õige. Nende mälestiste piirjooned ei ole laiad. Suurem osa piirdub metsarikka Saarde kihelkonnaga. Alul peatub autor vanemate ja esivanemate mälestistega ja kodukohtade asutamisega, siis lapsepõlvi perekonnas ja kodu ümbrus. See on mälestistes vahest väärtuslikum osa, sest ta tutvustab meid vanaaegse taluga, elamisviisidega, ümbrusega, ebausuga, üldse võimalikult laiapiirilisel peaaegu iga eluga kokkupuutuvaga. Võiks arvata, et isegi uurijale on meie lähema mineviku kuju ja nägu nii edasiantuna üsna väärtuslikuks lisaks, mida kasulikult võidakse tarvitada kui usutatavat tõsi-asja. J. Sepa mälestised on tihedalt jutustaja isikuga ühenduses ja kus ta eemale nihkub — siis ainult ühe ja teise nähtuse kirjeldamisel, mida ta ulatus eemalt vaatlema. Väärtuslikumaks peatükiks võiks vahest nimetada „Lilli Suburgi ja tema kooli“ kirjeldust, sest sellest koolist oli omal ajal Eestis laialdane lugupidavus.

Mälestiste teises pooles on kirjeldused Moskvas, milles kõne sealsetest eestlastest, kuna lõpuks autor siirdub Ameerika, kus elab mõned aastad ühes vennaga. Seal hakkab neid vae-vama koduvalu ja nad tulevad tagasi Eestisse, kus nad näevad õlkatustega hõoneid, mis tunduvad nii kodused ja armsad.

Läbi lugedes J. Sepa mälestised, võib jääda eessõna kirjutajaga üsna päri: „Käesolev me-muaaridekogu on kirjutatud seks, et pakkuda lihtsat, arusaadavat lugemisvara laiadele hulka-dele, mis oma positiivse elusuhtumise tõttu mõ-jub elujaatavalt ja värskendavalt.“

J. M.

„Päevaleht“ nr. 94, 9. IV 1929.

TEEL TÖÖKOOLILE V

Võru õpetajateseminari aastaraamat.

160 lk. Hind 3 krooni.

PEALADU: K. o/Ü. „Loodus“.

Dr. I. Manninen

SOOME SUGU RAHVAD

335 lk., 325 pilti ja kaarti.

Hind broš. 12 krooni, kalingurköites 13 krooni.

Käesoleva töö juures on eesmärgiks olnud pürida eeskätt soome sugu rahvaste ainelise kultuuriga, kuid kirjeldada seda laiemalt ja üksikasjalikumalt kui seni selletaolistes üldkirjeldustes meie hõimrahvaste kohta. Loendustest on autor püüdnud hoiduda, leides kirjeldamist üldse kasulikumaks kui loendamist. Kogemus on temale aastate jooksul näidanud, et sõna-aher konversatsioonleksikoni stiil, mis mõne sõnaga püüab tabada ainult kõige olulisemat meie hõimrahvaste elu-olus, hästi ei sobi võhikule ega algajale, kel puuduvad eelteadmised. Selle peale vaadates on käesolevas teoses eriti niisugustest asjadest ja asjaoludest, mil on küsimuses olevate rahvaste etnograafilises kultuuris suurem tähtsus, püütud anda täielikum kirjeldus.

Autor ei ole leppinud ainult oleviku kirjeldamisega, vaid on ka eri hõimrahvaste minevikust võtnud arvesse huvitavamaid etnograafilisi jooni.

Piltide valikule on püütud panna rõhku. Kuna need on raamatu tarvitajale kõige kergemini arusaadav osa, on niihästi allkirjades kui ka tekstis püütud juhtida tähelepanu kõige olulisemale.

Ajaloolised olud muidugi suurel määral mõjustavad ainelist vanavara. Seepärast ei ole käesolevaski töös tahetud vaikides mööda minna sellest tähtsast küljest, vaid on eripeatükkide alul tihedama trükiga lastud ilmuda lühikesed ajaloolised ülevaated. Nende kokkuseadmisel on kasutatud peaausjalikult „Tietosanakirja“ ja „Suomen suku“ teose vastavaid artikleid.

(Autori eessõnast.)

Anna Raudkats

Tallinna pedagoogiumi võimlemisõpetaja.

MÄNGUD IV

Laulumängud lastele.

136 lk. Hind 4 krooni.

Kaas A. Grineffilt.

Käesolev kogu laulumänge sisaldab 81 mängu ja 4 marsilaulu. Neist on enam kui pooled määratud noorematele lastele, umbes 7—10 aasta vanuses, ning ülejäänud — vanematele lastele, kuni viienda õppeastani.

Mängude valikul on püütud saavutada mitmekesidust ainete suhtes, et võimaldada laiemas ulatuses mänguõpetuse sidumist koduloo ja emakeele tundidega.

Seeriast:

LOODUSE KROONINE ROMAAN

Nr. 4. Hanns Heinz Ewers — Alraune.

255 lk. Hind 1 kroon.

Nr. 5. Géza Gárdonyi — Nägematu inimene.

288 lk. Hind 1 kroon.

Vastutav toimetaja: Hans Männik.

K. Mattiesen'i

Seeriast:

LOODUSE UNIVERSAAL-BIBLIOTEK

Nr. 65. V. Krömöv — Linn-siinks.

Nr. 66/67. K. Vanek — Vahva sõduri Svejki seiklused XVII.

Nr. 68/69. N. V. Gogol — Taras Bulba.

Nr. 70. Stefan Zweig — Kiri tundmatult.

Nr. 71. E. T. A. Hoffmann — Preili de Scuderi.

Nr. 72/73. Thomas Lowell — Merikurat II.

Üksiknumber 25 senti.

Joh. Käis

LOODUSESÕBRA VAATLUSVIHUD:

Nr. 1

Minu kodukoha looduse elust

Kolmas täiendatud trükk

35 lk. Hind 30 senti.

Nr. 2

Elu kodukoha loodusühiskondades

Teine täiendatud trükk

40 lk. Hind 35 senti.

PRAEGU TRÜKIS:

- 1) Ed. Wilde: **Prohvet Maltsvet. I, II, III.**
- 2) " " **Pisuhänd.**
- 3) " " **Tabamata ime.**
- 4) " " **Side.**
- 5) Albert Borkvell: **Trigonomeetria õpperaamat kesk- ja kutsekoolidele.**
- 6) A. Borkvell: **Logaritmiline lineaal.**
- 7) St. Czekey: **Eesti administratiivõiguse allikad.**
- 8) A. Põdrus: **Detektor-aparaadid.**
- 9) H. Riikojä: — J. Veski: **Üldzooloogilisi oskussõnu.**
- 10) Akad. Ajaloo-seltsi toimetusel: **Eesti Biograafiline Leksikon. IV vihk.**
- 11) K. Tassa: **Veksliseadustik. 2. parandatud ja täiendatud trükk.**
- 12) Karl Bruus: **Inglise keele grammatika.**
- 13) P. Hamburg: **Eesti kirjanduse ajaloo võrdlevad kronoloogilised tabelid.**
- 14) H. Habermann: **Kiirkirja õpetus.**
- 15) A. Schnitzler: **Karjusefööti. (LUB nr. 74).**
- 16) K. Vanek: **Vahva sõduri Svejki seiklused XVIII.**
- 17) F. M. Dostojevski: **Kuritöö ja karistus (LKR nr. 6-7-8).**
- 18) M. Kampmann: **Uus aabits. 2. par. trükk.**
- 19) Fr. Puusepp: **Praktiline eesti keele grammatika.**
- 20) F. V. Mikkelsaar: **Algkooli matemaatika VI õppeaasta.**
- 21) Treffner-Kuulberg-Perli-Martinson: **Elavad arvud IV õppeaasta.**
- 22) G. Rägo: **Matemaatika tööraamat kesk-koolidele III ja IV.**
- 23) K. A. Hindrey: **Minu elukroonika III.**

Väljaandja: K.-Ü. „Loodus“, Tartus, Vana t. 1 trükk, Tartus.